

Marko M. Milović*
Borivoje Baltezarević**

343.264:343.852(497.11)
341.43
DOI: 10.5937/MegRev2203243M
Originalni naučni rad
Primljen: 25.10.2022.
Odobren: 15.11.2022.

(NE)EFIKASNOST SPROVOĐENJA MERE BEZBEDNOSTI PROTERIVANJA STRANCA IZ ZEMLJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA MIGRANTE¹

Sažetak: U vreme migrantske krize u svetu, i kod nas je prisutan određen broj ove populacije. Očekivano je da neki od njih na teritoriji Republike Srbije vrše krivična dela, zbog čega se vodi krivični postupci pred našim pravosuđem. Shodno zakonskim propisima, obzirom da je reč o stranim državljanima, nakon okončanja krivičnog postupka u kojem se oglase krivim, nužno im se izriče mera bezbednosti proterivanja stranca iz zemlje u smislu člana 88. Krivičnog zakonika. No, tada nastaju problemi u praksi jer sem instrukcije za napuštanje naše države, ne preduzimaju se nikakvi drugi "koraci" da se ta mera zaista i sprovede, i da ta lica fizički napuste našu zemlju. Osim toga postoji latentna opasnost od daljeg vršenja krivičnih dela (i ne samo krivičnih!), koja mogu da se ogledaju i u napadima na naša kulturno istorijska dobra. Stoga u praksi može da nastane (mada taj problem u određenoj meri i postoji već duži niz godina) sa licima – migrantima koja su izvršila krivično delo, kada se pravosnažno okonča krivični postupak, kako ovu meru bezbednosti sprovesti, što predstavlja suštinu ovog rada.

Ključne reči: migrant, krivična dela, krivični postupak, pritvor, mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.

* Vanredni profesor na Pravnom fakultetu Megatrend univerziteta, mmilovic@megatrend.edu.rs

** Vanredni profesor, naučni saradnik Instituta za srpsku kulturu, Leposavić; baltezb@yahoo.co.uk; baltez@gmail.com

¹ Rad je rezultat Projekta FPISKLMaterijalno i duhovno blago Kosova i Metohije – pravni aspekt.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Ova mera bezbednosti (proterivanje stranca iz zemlje – član 88. Krivičnog zakonika) je za razliku od većine drugih mera bezbednosti „jednostavnija“ za izricanje. Ne traži se veštačenje, kao što je slučaj kod većine mera bezbednosti medicinskog karaktera – kada su krivična dela učinjena usled psihičkih problema ili pak zbog bolesti zavisnosti u vezi narkomanije ili alkoholizma.¹ Dakle, nije neophodno angažovanje lekara veštaka radi davanja nalaza i mišljenja ili medicinska ekspertiza da bi se primenila neka od navedenih mera bezbednosti. No, to što nije objektivno problem u pogledu izricanja mere bezbednosti proterivanja stranca iz zemlje, jer su u takvim krivičnim postupcima situacije prilično jednostavne, ne znači da nema poteškoća u pogledu njihove primene. Nadležna javna tužilaštva, u pogledu predlaganja, ali i sudovi u pogledu izricanja, imaju uglavnom jasnu situaciju. U pitanju je okrivljeni, odnosno kasnije osuđeni koji je strani državljanin i koji je učinio neko krivično delo u našoj zemlji.

Najčešća krivična dela od strane stranih državljana poslednjih godina su krivična dela protiv imovine kao što su krađe, teške krađe, razbojništva, ali i druga krivična dela kao što su falsifikovanja putnih isprava pre svega pasoša i ličnih dokumenata, kao i krivično delo nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenja ljudi. Takođe su prisutna i krivična dela protiv života i tela (lake telesne povrede, teške telesne povrede, učestvovanje u tuči, pa čak i ubistva), koji su sve prisutniji u poslednje vreme. Migrantska kriza u svetu je doprinela da imamo povećan broj ljudi iz Azije i Afrike koji u potrazi za boljim životom i spasom iz ratom zahvaćenih područja (odakle najčešće dolaze), prelaze preko naše teritorije.² Srbija je geografski tranzitno područje na tom putu ka „boljem životu“ koji se zove Evropska Unija (još uvek!!!). Mnoge izbeglice iz Avganistana, Pakistana, Iraka, Irana, Libije, Sirije, Somalije, Bangladeša, itd. da bi došli do zapadne Evrope kao njihovog konačnog odredišta idu tzv. balkanskom rutom koja podrazumeva i prelazak preko teritorije Republike Srbije. U tom tranzitu izvestan broj tih migranata se kod nas zadržavaju duže ili kraće vreme, u kojem neki od njih (a ponekad i grupe) vrše neke od navedenih krivičnih dela.

2. PROBLEMI U PRAKSI SA SPROVOĐENJEM MERE BEZBEDNOSTI PROTERIVANJE STRANCA IZ ZEMLJE

Motivi za vršenje krivičnih dela od strane migranata su mnogobrojni, pre svega teška materijalna situacija odnosno nedostatak novca, životna neizvesnost ili bolje reći odsustvo nade u bolji život, usled čega često iz očaja i beznada su prinuđeni da krađu po ulicama i prodavnicama, ili vrše neka druga krivična dela, jer su na tom dugačkom putu (koji se često meri hiljadama kilometara) potrošili sav novac koji su imali. Zanimljivo je da izvestan broj

¹ U pitanju su mere bezbednosti - obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi (član 81. KZ), obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi (član 82. KZ), obavezno lečenje narkomana (član 83. KZ) i obavezno lečenje alkohičara (član 84. KZ) – napomena autora

² Mnogi migranti su ovu krizu iskoristili ili bolje reći zloupotrebili da odu iz svojih zemalja koje nisu zahvaćene ratom, znajući da kada dođu na evropski kontinent, da je prosto nemoguće da ih vrate u zemlju porekla – napomena autora.

migranata na putu ka Evropi koriste falsifikovane putne isprave (pasoše) koji se najčešće otkrivaju na aerodromu ili prilikom kontrola odnosno legitimisanja tih lica tokom dolaska ili boravka u našoj zemlji. U pitanju su kupljeni pasoši, krivotvoreni, u kojima je njihova slika sa lažnim podacima. Očigledno je to već dobro „uigrana šema“ od strane dobro organizovanih međunarodnih kriminalnih grupa koji postoje u raznim mestima sveta i koji uz određenu novčanu naknadu prodaju te falsifikovane pasoše ili za njega traže neke druge „protivusluge“ kako bi došli do zemalja Evropske Unije.

No, bez obzira na motive za vršenje krivičnih dela, takva ponašanja se ne mogu opravdavati, niti preko njih prelaziti. Država, razumljivo ne može i ne sme da toleriše krivična dela koja vrše, ma koja da su u pitanju.³ S tim u vezi, pravosudni organi su proteklih godina imali veći broj slučajeva u kojima su okrivljeni bili migranti. Ti postupci su karakteristični zbog svojstva okrivljenog zbog čega su bili mahom tzv. pritvorski i što se uglavnom završavaju sporazumima o priznanju krivičnog dela (uglavnom u istražnom postupku, a ređe na glavnom pretresu). Logično je da su ti krivični postupci „pritvorski“ jer okrivljeni nisu naši državljani, nemaju kod nas ni prebivalište ni boravište, o imovini da ne govorimo, a sem toga o njihovom ranijem životu ne znamo ništa – da li su osuđivani i ako jesu zbog čega, lične podatke o sebi daju bez mogućnosti da se mogu proveriti što otvara prostor za manipulaciju itd. Dakle, jedini način da se krivični postupak uspešno okonča je određivanje pritvora kao jedina moguća mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku. U suprotnom, to lice – okrivljeni migrant bi najverovatnije otišao (pobegao) iz naše zemlje i više ne bi bilo moguće obezbediti njegovo prisustvo. Dalje, krivična dela koja učine su najčešće lako dokaziva od strane nadležnog javnog tužilaštva, npr. veštačenje pasoša za koji se utvrdi da je falsifikovan ili snimak kamere u prodavnicama ili na ulicama na osnovu kojeg se identifikuje lice koje krade, te krivični postupci protiv njih traju relativno kratko.⁴ Uz izrečenu krivičnu sankciju koja najčešće bude uslovna osuda (ako nisu u pitanju teža krivična dela), obavezno se izriče i mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.

Sa izricanjem presude i puštanjem na slobodu osuđenog – stranog državljanina, konkretno migranta, nastaje novi problem! Za razliku od samog krivičnog postupka koji je kao što smo istakli uglavnom efikasan, problem nastaje nakon njegovog okončanja. Šta dalje? Šta nakon puštanja na slobodu?

Dosadašnja praksa je pokazala da ta lica nakon izlaska iz pritvora dobijaju određen rok da napuste našu zemlju, shodno izrečenoj meri bezbednosti. Međutim, sprovođenje te mere niko ne kontroliše, a policijski i pravosudni organi nemaju uvid gde se kreću i nalaze ta osuđena lica (koja nisu naši državljani), kada izađu na slobodu. S tim u vezi, otvaraju se mogućnosti brojnih opasnosti i zloupotreba od strane tog proteranog „stranca“ ili pak lica koja su sa njim na vezi – najčešće od svojih sunarodnika. Dakle, gde će ta lica da budu (borave) nakon izlaska iz pritvora, s kim će da budu, čime će se baviti nakon izrečene mere bezbednosti, ostaje nedoumica ili bolje reći nepoznanica. Ono što predstavlja realnu opasnost su mo-

³ Vršenje krivičnih dela protiv imovine je nekako, po prirodi stvari, više vezano za ilegalne migrante, jer legalni migranti koji se u našoj državi se registruju, imaju pored zdravstvenih usluga, obezbeđen smeštaj i hranu. – napomena autora.

⁴ Naravno, postoje izuzeci, kada su u pitanju krivična dela ubistva, kada je teško utvrditi (u situacijama kada nema drugih – materijalnih dokaza) ko je izvršio taj zločin jer često migranti iz nekih svojih razloga ne žele da sarađuju sa nadležnim organima, a neki imaju strah od „svojih“ ako bi progovorili, ali takvih slučajeva je objektivno malo. – napomena autora

gući sukobi među migrantima, ali i napadi na ovdašnje stanovništvo kojih je bilo proteklih godina i meseci. Naime, u slučaju ostanka osuđenog stranca (migranta) u nekom periodu, ukoliko ne napusti u najkraćem roku teritoriju naše zemlje, postoji mogućnost vršenja novih krivičnih dela krađa, teških krađa, ali i međusobnih fizičkih obračuna sa ozbiljnim posledicama koji mogu da rezultiraju teškim telesnim povredama, pa i ubistvima.

Načelno posmatrano, naravno da nije nužno da za svako krivično delo strani državljanin uz osuđujuću presudu dobije i meru bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje, bez obzira da li je u pitanju migrant ili neki drugi „stranac“. Ipak u tom smislu dosadašnja sudska praksa je naklonjenija stranim državljanima koji nisu migranti u pogledu izricanja ove mere bezbednosti. Prema tome, da li će biti izrečena ova mera bezbednosti zavisi od niza okolnosti koje se tiču i samog okrivljenog, ali i od samog krivičnog dela koje je izvršeno. Tako npr. u jednoj presudi je zauzet stav da „činjenica da okrivljeni živi u Jugoslaviji (kako nam se zvala nekadašnja država!) zajedno sa članovima svoje porodice, da nije ranije osuđivan, i da je izrazio kajanje zbog izvršenog krivičnog dela iz člana 53. KZS⁵ i izvinio se oštećenima, opravdava da se prema okrivljenom stranom državljaninu ne izrekne mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.“ (presuda Okružnog suda u Beogradu, K. 501/02 od 24. maja 2002. godine).⁶ U starijoj sudskoj praksi nalazimo primer gde je ondašnji Vrhovni sud Srbije zauzeo stav da „Teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja (član 201. stav 2. u vezi sa članom 195. stav 1. KZS), po svojoj prirodi nije takvo krivično delo da bi se zbog njegovog izvršenja strancu mogla, na osnovu člana 70. Krivičnog zakona SFRJ, izreći mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.“ Naime, prvostepenom presudom je optuženi zbog navedenog krivičnog dela osuđen na kaznu zatvora od osam godina, i istovremeno je prema njemu izrečena pomenuta mera za vreme od pet godina. Povodom žalbe branioca optuženog, Vrhovni sud je preinačio presudu Okružnog suda u pogledu mere bezbednosti, tako da je istu otklonio, navodeći u obrazloženju da: „Nema uslova da se optuženom kao stranom državljaninu koji je izvršio teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja (član 201. stav 2. u vezi sa članom 195. stav 1. KZS) izrekne, na osnovu člana 70. Krivičnog zakona SFRJ, mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje, jer se ova mera izriče kad je delo učinjeno iz takvih pobuda, na takav način ili pod takvim okolnostima koje ukazuju na nepoželjnost daljeg boravka stranca u SFRJ, što ovde, s obzirom na prirodu krivičnog dela, nije slučaj“ (Vrhovni sud Srbije, Kž.142/81 od 2. jula 1981. godine).⁷

Navedeni primeri u kojima nije izrečena mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje predstavljaju izuzetak, koji ne bio smeo da se češće primenjuje, i mogu se odnositi pretežno na krivična dela koja su učinjena iz nehata (kao kada je u pitanju gore navedeni primer iz oblasti javnog saobraćaja).⁸

⁵ U pitanju je krivično delo teške telesne povrede koje je bilo u navedenom članu nekadašnjeg Krivičnog zakona Republike Srbije, koji je važio do 2006. godine. – napomena autora

⁶ I. Simić – A. Trešnjev, Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, 500 odluka, peta knjiga, Službeni glasnik, Beograd, 2004, str. 54.

⁷ Videti: B. Čejović, Krivično pravo u sudskoj praksi, prva knjiga, opšti deo, drugo izdanje, Beograd, 1985, str. 491.

⁸ U tom smislu B. Čejović, s pravom ističe da je prihvaćeno gledište da se ova mera bezbednosti ne može izreći za bilo koje krivično delo. – B. Čejović, Uloga i značaj mera bezbednosti, Aktuelna pitanja kriminalne politike u Jugoslaviji, Herceg Novi, 1986, str. 201.

Dosadašnja sudska praksa je pokazala da strana lica koja imaju status (ne)legalnih migranata kod nas ne vrše nehatna krivična dela. Naprotiv, reč je o umišljajnim krivičnim delima, koja su kao što smo istakli, krivična dela protiv imovine, krivična dela protiv života i tela (na umišljajni način), falsifikovanje isprava (pasoša) i tome slično. Dakle, kod njih postoji svest o tome da rade nešto zabranjeno, odnosno svesni su svog dela i hoće njegovo izvršenje (direktni umišljaj) ili su svesni da mogu učiniti zabranjeno delo pa na to pristaju (eventualni umišljaj). Stoga za takva krivična dela (učinjena sa umišljajem) u najvećem delu bi trebalo uz osuđujuću presudu izreći i ovu meru bezbednosti. U tom smislu je prvostepeni sud u jednoj presudi oglasio krivim okrivljenog H.S. zbog toga što je na graničnom prelazu aerodroma „Nikola Tesla“ lažnu ispravu upotrebio kao pravu jer je prilikom dolaska na granični prelaz, a u nameri da otputuje avionom srpske avio kompanije „Air Srbija“ na izlaznom šalteru granične kontrole policijskom službeniku Republike Srbije zaduženom za graničnu kontrolu predao na uvid javnu ispravu ličnu kartu Francuske na ime... broj... izdate... sa rokom važenja... čiji obrazac nije autentičan, što je utvrđeno naknadnim veštačenjem, nakon što mu je oduzeta putna isprava. Zbog ovog izvršenog krivičnog dela falsifikovanja isprave iz člana 355. stav 2. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od pedesetpet dana,⁹ (po prethodnom sporazumu tužilaštva i odbrane) uz meru bezbednosti oduzimanja predmeta i meru bezbednosti proterivanja stranca iz zemlje za vreme od pet godina.¹⁰

Zanimljivo je da ogromna većina migranata protiv kojih se vodi krivični postupak, na suđenju imaju gotovo istovetne odbrane. U pogledu falsifikovanja javnih isprava, kao u navedenom primeru, ističu da im je „neko“ poslao taj dokument, ali kako su mahom nepismeni ne znaju šta u tim dokumentima piše, odnosno da li je navedeno njihovo ime ili ime nekog drugog lica. Dalje, uvek im je neko platio da dobiju te falsifikovane isprave – roditelji, braća... i „uvek“ idu kod nekog bliskog od rodbine (tetke, ujaci, stričevi itd.) koji su već u Francuskoj, Nemačkoj, Švedskoj i drugim državama Evropske Unije. Takođe je karakteristično u pogledu ličnih podataka da imaju svi ili skoro svi datum rođenja 1. januar. 1999. godine, ili 1. januar 2000, 2001, 2002. godine. Šta je razlog takvim izjašnjenjima teško je odgonetnuti, ali izvesno je da je to deo nekog dogovora „na višem nivou“ koji oni moraju da poštuju. Najzad, svi njihovi lični podaci su vrlo diskutabilni, jer nema načina da se proverí validnost tih podataka. Stoga naši državni organi su prinuđeni počev od predistražnog postupka, pa do okončanja krivičnog postupka da ime, prezime, mesto rođenja, državljanstvo zemlje odakle dolaze, godine rođenja uzimaju kao istinite (koji oni saopštavaju preko tumača za jezike paštu, urdu, farsi...). Izvesno je da određen broj njih daje o sebi lažne podatke, upravo iz razloga što su svesni da naši državni organi, kao što smo već istakli, nemaju mogućnosti kako da provere i utvrde (npr. prosto je nemoguće dobiti podatke od zvaničnih organa Avganistana

⁹ U praksi, kada su migranti kao okrivljeni u pitanju i kada im se ne sudi za teža krivična dela, najčešće se izriče kazna zatvora u vremenskom trajanju tako da se „pokrije“ pritvor, koje ujedno prati i donošenje odluke o ukidanju tog pritvora – napomena autora.

¹⁰ Neobjavljena presuda Trećeg osnovnog suda u Beogradu, K. 392/20 od 31.07.2020. godine. Inače, ovakvih i sličnih primera u našoj sudskoj praksi, naročito koji su u nadležnosti ovog suda, ima dosta – napomena autora

za nekog njihovog državljanina koji se kod nas nalazi, imajući u vidu njihovu političko-bezbedonosnu situaciju).¹¹

Očekivano je da krivična dela izvršena sa umišljajem koja „rezultiraju“ osuđujućom presudom opravdavaju izricanje ove mere bezbednosti. Razlog se može lako naslutiti, tako da je i pravnom laiku jasno. Država koja ukaže gostoprимство stranom državljaninu, po bilo kom osnovu, prirodno je da očekuje od njega da „ne pravi problem“. Uostalom, takvo ponašanje očekuje svaka država koja prima strane državljanine na svojoj teritoriji (poslovno, turistički, na školovanju itd.). Svako kršenje zakona (a naročito krivičnog), ali i ostalih pravila i običaja zemlje domaćina, očekivano vuče sa sobom određene konsekvence. Ovo se naročito odnosi na strance koji vrše krivična dela i logično je da pored krivične sankcije bude im izrečena i mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje, jer svojim (kriminalnim) ponašanjem nanose štetu, bez obzira u kom obliku ili na koji način, zemlji domaćinu, zbog čega mu se s pravom ovom merom „otkazuje gostoprимство“ u određenom vremenskom periodu. Stoga sud, uslov za primenu ove mere postavlja nepoželjnost boravka na teritoriji Republike Srbije prilikom odlučivanja o njenom izricanju, uzimajući u obzir prirodu i težinu krivičnog dela, pobude iz kojih je krivično delo učinjeno, način izvršenja krivičnog dela i druge okolnosti koje ukazuju na tu nepoželjnost.¹²

Postojalo je i mišljenje da je ova mera bezbednosti (pored mera bezbednosti zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanja predmeta) po svojoj suštini predstavljaju kazne. Polazeći od njenog najbitnijeg obeležja – karakter zla koji se nanosi učiniocu, ova mera bezbednosti u konkretnom slučaju zavisiće od ličnih veza i odnosa kažnjenog sa zemljom iz koje ga proteruju. U određenim slučajevima ono može da predstavlja veoma tešku ličnu, porodičnu i uopšte životnu tragediju, kada je stranac u zemlji zasnovao porodicu, koja ne može ili neće da napusti zemlju, kada je ostvario određen društveni odnosno profesionalni položaj u zemlji i sl.¹³ Zbog toga treba voditi računa o principu srazmernosti jer opravdanje za to leži u prirodi ove sankcije, jer iako nije prihvatljivo mišljenje da je u suštini reč o kazni, teško se može poreći činjenica da ona u nekim slučajevima ima izvesne osobine kazne.¹⁴

No, možemo ovu problematiku posmatrati i iz drugog ugla, te u tom smislu postaviti pitanje svrsishodnosti ove mere bezbednosti. Ako posmatramo iz ugla većine migranata, Srbija je usputna stanica ka put u države Evropske Unije i oni inače nemaju nameru da se kod nas (duže) zadržavaju. Drugim rečima, oni svakako ne bi se zadržavali u našoj zemlji niti se pak vraćali u nju u nekom kasnijem periodu. Srbija nije krajnje odredište ogromne većine migranata, šta više možemo slobodno reći skoro ni jednog, pa im ta mera bezbednosti neće

¹¹ Više o tome: M. Milović – V. Darijević, Mogućnosti naše države u zaštiti svojih interesa u postojećoj migrantskoj krizi sa osvrtnom na probleme sa migrantima koji su u sukobu sa zakonom, *Megatrend revija*, broj 4, 2021, Beograd, str. 357.

¹² Više o tome: Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakonika, četvrto izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 329.

¹³ Videti: Đ. Marjanović, O suštini mera bezbednosti u jugoslovenskom krivičnom pravu, *Anali Pravnog fakulteta*, broj 6, Beograd, 1987, str. 699.

¹⁴ Tako misli: Z. Stojanović, Krivično pravo, opšti deo, drugo izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2000, str. 314.

teško pasti. Posmatrano na taj način, proizilazi da svaka kazna zatvora i mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje gubi smisao jer svakako ih za našu državu ni u jednom pogledu ništa ne veže, niti ih ona više zanima.

Ipak možemo slobodno reći, iako prethodne konstatacije nisu sporne, za našu državu je problem, sama spoznaja da ta lica mogu da izvrše u međuvremenu i nova krivična dela kod nas, a mogu se otvoriti i neki drugi problem, pre svega bezbedonosni. Poznato je da određen broj migranata sa područja Sirije, Avganistana, Pakistana, Iraka,... se borio na strani raznih islamističkih terorističkih grupa, i upravo takvi ljudi mogu da predstavljaju opasnost za bezbednost države Srbije i njenih građana dužim boravkom ili boravkom nakon puštanja iz pritvora odnosno zatvora. Srećom, do sada takvih posledica nije bilo, što ne znači da se ne mogu desiti u budućnosti, ali kako bezbedonosna pitanja u vezi migranata nije tema ovog rada, nećemo se na taj segment osvrnati.

Šta je rešenje? Nekog posebnog i spasonosnog rešenja nema, ali ga nemaju ni druge države koje imaju iste takve probleme kao i mi. Konkretno, jasno nam je da ne možemo ni na koji način uticati na migrantsku krizu koja je već nekoliko godina problem u svetu, a naročito u Evropi. Logično, taj problem se u određenoj meri „prelio“ i na našu zemlju, pa imamo, kao što možemo i lično da se uverimo, izvestan broj migranata u našem neposrednom okruženju koji borave, što legalno, što ilegalno. Od tih migranata (bez obzira da li su legalni ili ilegalni), jedan manji broj njih vrše krivična dela u našoj zemlji, zbog čega se mogu i moraju prema njima primeniti neke strožije, efikasnije i sveobuhvatnije mere. To mislimo pre svega na one migrante koji su pravosnažno osuđeni i prema kojima je izrečena mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.

Ne treba zanemariti ni finansijski aspekt ovog problema, odnosno sudskih troškova koji nastaju u krivičnim postupcima. Pre svega mislimo na boravak stranca (migranta) u pritvoru, troškove prevodioca (tumača) jer ne poznaju naš jezik, eventualna veštačenja (npr. lažnih pasoša), angažovanje advokata po službenoj dužnosti jer novca uglavnom nemaju da ga sami angažuju, eventualni troškovi lečenja, kao i eventualni dalji boravak na izdržavanju kazne zatvora u kazneno-popravnim ustanovama.¹⁵ Svi ovi troškovi, koji nisu mali, predstavljaju ozbiljan izdatak u budžetu naše države, a tih krivičnih postupaka u prethodnih nekoliko godina je bilo prilično mnogo.

3. SVRSISHODNOST PRIMENE MERE BEZBEDNOSTI PROTERIVANJE STRANCA IZ ZEMLJE KOD OŠTEĆENJA I UNIŠTAVANJA KULTURNIH DOBARA OD STRANE MIGRANATA

Ono što može da bude veoma opasno u narednom periodu je uništavanje ili oštećenje naših kulturnih dobara od strane migranata. Ova pojava nije uzela maha, ali postoji opasnost da se to u budućnosti desi, naročito ako se ovaj migrantski talas iz Afrike i Azije i dalje nastavi ka evropskom kontinentu. Realna je mogućnost ovakvog „scenarija“ da

¹⁵ Više o tome: M. Milović – V. Darijević, op. cit. str. 359. Inače, generalno posmatrano, procene su da pritvorena ili osuđena lica državu koštaju na dnevnom nivou između 15 i 20 evra, a postoje procene da boravak u pritvoru odnosno zatvoru košta čak i do 50 evra.

pored već navedenih krivičnih dela koja migranti vrše kod nas, budu i krivična dela koja su uperena prema našim kulturno-istorijskim spomenicima, religijskim objektima i slično. Možemo se upitati koja bi u tom slučaju bila svrha kako izrečene krivične sankcije, tako i mere bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje. Sporadično skrnavljenje ovih vrednosti je već zabeleženo kod nas, a da li su to izolovani incidenti ili nešto što nagoveštava nastavak takvih nečasnih radnji teško je prognozirati. Za ove incidente se može reći da su očigledno „obojeni“ izvesnim verskim i kulturnim animozitetom prema tradiciji i kulturi ovog dela Evrope. Tako npr. u martu mesecu 2021. godine je od strane migranta oskrnavljen spomenik Stefanu Nemanji, na Savskom trgu u Beogradu. Tom prilikom je otkinut deo krsta, koji je prilikom bežanja sa lica mesta, taj migrant odbacio.¹⁶ Indikativno je da je baš ošteti deo krsta, kao simbola hrišćanstva, a u pitanju je dvadesetosmogodišnji Avganistanac, što jasno govori da je u pitanju verska netrpeljivost. U vezi tog migranta, treba istaći da je on prekršio od ranije obavezu napuštanja teritoriju Republike Srbije, u roku koji mu je bio određen. Ovo lice je privedeno u policiju gde je uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka bio predat sudiji za prekršaje.¹⁷ Sledstveno tome, možemo se ponovo zapitati, kao što smo već istakli za druga krivična dela u radu, a šta dalje? Osudili ga na zatvorsku kaznu ili ne, to lice će biti u dogledno vreme na slobodi, i ponovo će moći da vrši ista ili slična (pa i druga) krivična i prekršajna dela. Kako je već napomenuto, država nema nikakvu evidenciju o kretanju tih ljudi kojima je izrečena mera bezbednosti ili uopšte obaveze napuštanja Republike Srbije! Dakle, što bi se reklo „vrtimo se u krug“, bez iole opipljivih rezultata.

Drugi primer je lokalno groblje u naselju Rabe u Novom Kneževcu gde je oštećeno više nadgrobnih spomenika. Iako nisu bili uhvaćeni počinioci, postoje saznanja da se radi o migrantima, obzirom da ih je na tim prostorima ima veći broj, koji su na putu ka Mađarskoj, odnosno Evropskoj Uniji.¹⁸ Nema indicija da se radi o domaćem stanovništvu, jer se tako nešto nije dešavalo decenijama i vekovima unazad, pa je gotovo izvesno da se radi o migrantima, a pobude mogu da budu iste, kulturno – verske prirode, kao i u primeru koji smo prethodno istakli. U prilog tome je i činjenica da su porušeni i polomljeni nadgrobnih krstovi,¹⁹ što teško se može pripisati slučajnošću i običnim vandalizmom. Ova lica verovatno za ovaj vandaliski čin nikada neće biti kažnjena jer je izvesno da su napustili teritoriju naše zemlje.

Oštećenje i uništenje kulturno-istorijskih spomenika, uključujući i groblja od strane migranata imamo i u zemljama regiona, naročito u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Gotovo sa identičnim „migrantskim“ problemima se susreću i ove države, ali i druge države na Balkanu, i ono što je zajedničko je da nemaju (kao ni mi) adekvatna rešenja da se izbore sa ovim problemima. Naravno, tu mislimo i na krivična dela i prekršaje koje takođe vrše.

S tim u vezi, treba istaći i da država nema mogućnost naplate štete usled uništenja kulturno-istorijskih dobara i groblja od strane tih istih migranata. Kao što je poznato, oni uglavnom dolaze bez novca (ili se bar tako prikazuju) pa troškove koji nastanu usled skr-

¹⁶ „Oskrnavljen spomenik Stefanu Nemanji“, Radio televizija Srbije, 27. mart 2021. godine, izvor Tanjug, pristup sajtu 09.10.2022. godine

¹⁷ „Uhapšen migrant koji je oskrnavio spomenik Stefanu Nemanji“, Happy BSC portal, izvor Tanjug, pristup sajtu 09.10.2022. godine

¹⁸ „Sramota na groblju u Novom Kneževcu: Vandali rušili i lomili nadgrobnih spomenike, sumnja se da su migranti“, Telegraf, rs od 16.juna 2022. godine

¹⁹ „Oskrnavljena grobna mesta na groblju u naselju Rabe“, izvor Pannon RTV, od 16.06.2022. godine, pristup sajtu 14.10.2022. godine

navljenja ovih dobara mora da snosi država. Dakle, pored troškova krivičnog i prekršajnog postupka koji kao što smo istakli nisu mali, dolazimo u pojedinim situacijama da imamo i dodatne troškove. Imajući u vidu sve napred navedeno, država bi morala naći načina i finansijska sredstva da izrečene mere bezbednosti proterivanja stranca iz zemlje se sprovedu striktno, bez izuzetka i odlaganja u opštem interesu.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Dosadašnja praksa u pogledu primena mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje, naročito kada su u pitanju migranti, nije se naročito pokazala efikasnom. O tome ne postoje ni evidencija gde su ta lica i da li su pre svega ta lica (kao prethodno pitanje) napustila našu zemlju, shodno izrečenoj meri. Samim tim, dolazimo do zaključka da je procenat izvršnosti ove mere u sferi nagađanja. Šta više, ne postoje ni približne procene, niti se o ovom pitanju vodila neka evidencija niti preduzimalo nešto konkretnije. Možemo konstatovati da sticajem srećnih okolnosti, ako ih tako možemo nazvati, ti osuđeni strani državljani, mahom migranti, našu zemlju ne smatraju "obećanom zemljom" niti je to njihovo konačno odredište.²⁰ Samim tim, i oni sami žele kao i ostali migranti da što pre napuste teritoriju Republike Srbije i nastave put prema zapadnoevropskim državama. No, uprkos tome, naši državni organi bi morali preduzimati konkretnije mere, koje bi obuhvatale i sprovođenje tih osuđenih stranaca do granica naše zemlje ili obezbediti način da se ta osuđena lica sa izrečenom merom bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje se vrate u zemlju svog porekla ili eventualno neku drugu državu koja bi bila spremna da ih primi. Već duže vremena ni jedna od država u Evropi ne pokazuje želju da primi migrante, jer su ih tokom proteklih godina primili priličan broj. Naročito, ne bi pokazale želju da prime migrante koji su već osuđivani zbog krivičnih dela, što je i razumljivo, naprotiv! Na žalost, problem je i što vraćanje u zemlju porekla je skopčano sa mnogim problemima, od bezbedonosnih do finansijskih, zbog čega ta mogućnost izgleda kao "nemoguća misija". Neke od tih država odakle su došli su u ratu, neki od tih lica ne smeju da se vrate iz straha od odmazde ili osвете, neki nemaju gde da se vrate, a sem toga treba imati u vidu da sa većinom tih država nemamo direktne, saobraćajne veze uključujući i avio letove. Obzirom da su te zemlje udaljene od Srbije nekoliko hiljada kilometara, sprovođenje ove mere bezbednosti je ogroman finansijski problem jer iziskuje velike troškove. Imajući sve ovo u vidu, očigledno je da u dogledno vreme neće biti adekvatnog rešenja za ovu vrstu problema sa migrantima, odnosno transparentnog i efikasnog sprovođenja mere bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje.

LITERATURA

- Čejović B., Krivično pravo u sudskoj praksi, prva knjiga, opšti deo, drugo izdanje, Beograd, 1985.

²⁰ S tim u vezi, Z. Stojanović opravdano ističe da ova mera bezbednosti ima sasvim drugu težinu za stranca koji je u tranzitu (kao što su migranti – napomena autora) u odnosu na stranca koji živi u Srbiji, gde ima porodicu i gde radi ili studira. – Komentar Krivičnog zakonika, op. cit. str. 329.

- Čejović B., Uloga i značaj mera bezbednosti, Aktuelna pitanja kriminalne politike u Jugoslaviji, Herceg Novi, 1986.
- Happy BSC portal, Uhapšen migrant koji je oskrnavio spomenik Stefanu Nemanji, izvor Tanjug, 2021.
- Marjanović Đ., O suštini mera bezbednosti u jugoslovenskom krivičnom pravu, Anali Pravnog fakulteta, broj 6, Beograd, 1987.
- Milović M. – Darijević V., Mogućnosti naše države u zaštiti svojih interesa u postojećoj migrantskoj krizi sa osvrtom na probleme sa migrantima koji su u sukobu sa zakonom, Megatrend revija, Beograd, broj 4, 2021.
- Pannon RTV, Oskrnavljena grobna mesta na groblju u naselju Rabe, 2022.
- Radio televizija Srbije, Oskrnavljen spomenik Stefanu Nemanji, izvor Tanjug, 2021.
- Simić I. – Trešnjev A., Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, 500 odluka, peta knjiga, Službeni glasnik, Beograd, 2004.
- Stojanović Z., Krivično pravo, opšti deo, drugo izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2000.
- Stojanović Z., Komentar Krivičnog zakonika, četvrto izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2012.
- Telegraf, rs – Sramota na groblju u Novom Kneževcu: Vandali rušili i lomili nadgrobne spomenike, sumnja se da su migranti, 2021.

Marko M. Milović
Borivoje Baltezarevic

343.264:343.852(497.11)
341.43
DOI: 10.5937/MegRev2203243M
Originalni naučni rad
Primljen: 25.10.2022.
Odobren: 15.11.2022.

(NO) EFFICIENCY OF IMPLEMENTING SECURITY MEASURES TO EXPEL FOREIGNERS FROM THE COUNTRY WITH SPECIAL ATTENTION TO MIGRANTS

Abstract: *At a time of the migrant crisis in the world, a certain number of this population is present. Some of them are expected to commit crimes on the territory of the Republic of Serbia, which is why criminal proceedings are being pursued before our judiciary. Pursuant to legal regulations, since they are foreign nationals, after the completion of the criminal proceedings in which they are found guilty, they are necessarily given a security measure to expel a foreigner from the country under Article 88. The criminal code. But then problems arise in practice because other than instructions to leave our state, no other “steps” are taken to actually implement the measure, and for these persons to physically leave our country. In addition, there is a latent danger of further committing crimes (and not just criminal ones!), which can be reflected in attacks on our cultural historical goods. Therefore, in practice it can arise (although this problem has existed for many years) with persons – migrants who have committed a crime, when the criminal proceedings are finalised, how to implement this security measure, which is the essence of this work.*

Keywords: *migrant, crimes, criminal proceedings, detention, security measures to expel a foreigner from the country.*